

autumn to spring, and the break of day. The difference between the last of the evening sessions was only because they lasted longer – until dawn, hence the name.

All these meetings were some regional differences, in particular, on some evenings longer worked for others – mostly fun. The common feature for all evening sessions was their erotic connotation. Party going girls and boys who have reached the age of marriage organized in 'Girl and boys'. Party was common custom of "trial marriage", with a choice of steam carried freely and nowhere oblige. Young people in most regions of Ukraine 1 – the beginning of the twentieth century. Was relatively independent, solving the problem of creating a family. Today, researchers are paying increasing attention to the development of the taboo in Soviet times, the problem – the manifestation of sexual freedom Ukrainian women.

Of course "tolerance" against unauthorized love that definitely sounds only humorous and obscene songs, proverbs and sayings that can not be interpreted unambiguously. Well-known folk customs daub tar target girls who lost their virginity. Not so tolerant as the humorous songs, was the attitude of sinful love life in reality, although the degree of severity of punishment for immoral behavior was different in different regions of Ukraine. This system, which was marked by the flexibility and freedom of manners, creating a favorable environment for the manifestation of feelings of love.

An important aspect of this song is that the girl, turning to her lover, calls him a friend. It definitely motif of gender equality in love, characteristic of Ukrainian folk song. Ukrainian folk love songs often have the form of a dialogue.

Folklorists and ethnographers noted the high standard of performance skills of rural youth choirs. Communication in youth communities facilitated the free expression of feelings aesthetics love and free choice of the couple. This choice could certainly subsequently amended will parents who guided above all economic calculations.

In the nineteenth – early twentieth century. Ukrainian girl could freely express their sympathies and feelings were relatively independent of the choice of the couple. Freedom of marriage customs, typical for Ukrainian ethnic culture to some extent reflect the traditions of youth organizations. Girls' community, among other functions related to socialization were kind of business schools and love magic, creating widespread in the Ukrainian tradition type of girl and women sorceress.

A favorable factor in mitigating the moral standards of girlish behavior were established in the Ukrainian tradition of courtly society attitudes towards girls and women that found its expression in stereotypes and standards of etiquette behavior.

Key words: culture, customs, traditions, songs, premarital intercourse, youth groups, and love

УДК 070.18.(477.53) "19/20"

Шульченко Марина Валеріївна
аспірантка

РОЛЬ ПРЕСИ У ФОРМУВАННІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ: друга половина ХІХ – початок ХХ століття (до постановки питання)

У статті автор визначає актуальні напрями дослідження формування соціокультурного середовища Полтавської губернії другої половини ХІХ – початку ХХ століття, зокрема висвітлює роль періодичних видань у цьому процесі.

Ключові слова: Полтавська губернія, соціокультурне середовище, антикультура, преса, періодичне видання, реклама, чутки.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. преса (газети) разом з іншими засобами масової комунікації – поштою і телеграфом – були найбільшими зберігачами і поширювачами інформації, що формували світогляд людини. Технічний прогрес дозволяв використовувати наявні засоби не лише для комунікації між великим колом осіб, а й для державної пропаганди, поширення офіційної інформації від органів влади, формування у населення уявлення про події, явища, людей і речі, які більшість обивателів ніколи не могли побачити особисто.

Особливістю преси є синтетичний, комплексний характер, в ній зберігається багато форм інформації. Практика публікацій офіційних матеріалів, санкціонованих державою (законів, постанов, програм тощо), та оперативність подання інформації про події перетворило цей засіб комунікації на своєрідну скарбницю джерел епохи.

Преса – це друковані засоби масової інформації (періодичні друковані видання), які виходять під постійною назвою з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року. Під пресою розуміють газети, журнали, альманахи, збірки, бюлетені, рідше книги, листівки, що мають визначений тираж [10, 235].

Розуміння соціального у межах феномена культури пов'язане з висвітленням проблеми співвідношення ідеального й матеріального. Ідеальне є свідомим ставленням до інтересів, потреб, мотивації людини. Це фактично диспозиція перед її дією, а матеріальне – результат дії у об'єктивній формі. Кожен індивід функціонує у певному середовищі, яке змушує його до певного типу поведінки, суспільство впливає на людину своїми соціальними інститутами (державною системою, політичними, правовими, моральними регуляторами). Кожне культурне середовище має незмінну кількість елементів, які характеризують його як об'єкт дослідження. На рівні суспільства – це культурне макросередовище, яке містить у собі поселення (міста, містечка, села) з їх унікальною інфраструктурою і засобами масової комунікації. Людські елементи культурного середовища утворюють класи, етнічні, демографічні, професійні групи. Усі вони поєднані спільними культурними умовами міста або села, спільною участю в культурній

діяльності [17]. Дослідження культури соціуму буде неповним, якщо оминати увагою елементи антикультури (алкоголізм, наркоманію, проституцію, самогубство тощо).

Метою даної розвідки є визначення актуальних напрямків дослідження соціокультурного середовища. Як джерело дослідження використано періодичну пресу Полтавської губернії другої половини XIX – початку XX ст.

Полтавська періодика бере свій початок з 27 жовтня 1830 р. із затвердження положення про видання урядових друкованих органів у губернських містах [2, 213]. Спочатку "Губернские ведомости" з'явилися у Київській, Слобідсько-Українській губерніях, а пізніше у всіх дев'яти адміністративних центрах Російської імперії, до складу яких входили українські землі [6, 43]. Метою видання було найшвидше надання інформації про постанови й розпорядження керівництва губернії, а також для оприлюднення інших важливих повідомлень.

"Полтавские губернские ведомости" виходили у Полтаві з 1838 по 1919 рр., спочатку два рази на тиждень, з № 66 у 1907 р. – тричі на тиждень, з № 78 – щоденно. Вони склалися з двох частин: офіційної, де друкувалися розпорядження, постанови та повідомлення центральної і місцевої влади, і неофіційної. У другій частині газети друкувалася інформація про місцеві події, історичні нариси, метеорологічні спостереження, списки дворян губернії, малоросійські приказки, календарі храмових свят та ярмарків. Часто знаходилося місце і для різного роду оголошень: про розшук людей, бібліографічні видання, підписки на журнали та газети, гастролі театрів і концерти тощо. Редактором неофіційної частини тривалий час був П. І. Бодяньський [14, 707].

З 1863 р. стали виходити "Полтавские епархиальные ведомости", які висвітлювали релігійне життя губернії [8]. Основними завданнями, що ставилися перед новим виданням, були: об'єднання пастирської діяльності, проповіді Слова Божого, допомога духовенству у справі навчання та розповсюдження грамоти, знайомство з розпорядженнями єпархіального керівництва, публікація різноманітних матеріалів з історії церкви на Полтавщині, історико-релігійних оповідей, біографій визначних діячів, ознайомлення зі становищем місцевої пастви, публікації найрізноманітнішої інформації богословського характеру. Завдяки такому широкому наповненню видання досить швидко стало популярним не лише в колі священиків, а й серед інших верств населення. Це можна прослідкувати через збільшення періодичності його видань. У 1863–1895 рр. відомості виходили двічі на місяць, у 1896–1913 рр. – тричі, а у 1914–1919 рр. – щотижнево. "Полтавские епархиальные ведомости" виходили протягом п'ятдесяти семи років, а останні його числа побачили світ у 1919 р. [7].

Протягом 1883–1885 рр. Полтавське губернське земство видавало тижневик "Земский обзор". Він складався з таких розділів: дії і розпорядження уряду; рішення уряду і Сенату по земським справам; місцеві відомості; земські питання; організація земських установ; народна освіта; земська медицина; народне продовольство; земська статистика; земські хроніки; земські збори; питання землеволодіння і сільського господарства; селянське питання; бібліографія; різні статті і замітки та повідомлення [8].

За активної підтримки губернського земства, починаючи з 1896 р., друкувався сільськогосподарський тижневик "Хуторянин". Він пропагував серед землеробів передові методи господарювання, інформував про діяльність економічних рад. Журнал містив значну кількість оголошень про підписку на літературні журнали та видання товариства "Просвіта", продаж грамофонів, пластинок, кінематографів. Так, починаючи з №3 журналу за 1910 р. містилися оголошення про продаж "чарівних ліхтарів" для "школ, народа, полков", вищих та середніх навчальних закладів. Також про продаж театральних, шкільних, дитячих кінематографів [19, 112-113]. Окрім того, тут друкувалися краєзнавчі замітки, іноді – літературно-критичні статті. Журнал надходив до безплатних бібліотек-читалень та бібліотек сільськогосподарських навчальних закладів [14, 958-959]. Останній номер вийшов у 1917 р.

Революційні події 1905-1907 рр. сприяли розвитку загальнодержавної і провінційної політичної преси. Головною трибуною соціал-демократів була щоденна газета "Колокол". Хоча газета і позиціонувала себе як друкований орган партії і на своїх сторінках піднімала болючі для того часу питання, у ній були відомості про культурне життя губернії. Тут містилися оголошення про концерти та театральні вистави місцевих і гастролуючих артистів, відгуки на їх виступи, рекламні оголошення про покази "театру живих фотографій", тощо. З'явилися україномовні газети – "Хлібороб" та "Рідний край". Крім Полтави, часописи стали виходити і в повітових містах. Серед них варто назвати такі: "Кременчугская трудовая копейка", "Приднепровская мысль", "Южное эхо", "Телеграф", "Золотоношский голос", "Газета гадячского земства", "Кобеляцкое слово", "Лубенские отклики" та інші [8].

Періодичні губернські видання набували дедалі більшої популярності, якщо у 1861 р. їх було лише два, то у 1905 р. – 18, а вже у 1914 р. – 49 [12, 74-76]. Одним із вирішальних факторів, які спонукали населення передплачувати щоденні періодичні видання, була потреба у свіжих новинах. З цією метою майже кожна тогочасна газета на своїх шпальтах уміщувала телеграми петербурзького й інших телеграфних агентств, які охоплювали новини не лише загальноросійські, але й містили інформацію про події у світі [11, 144].

О. Реєнт відносить газети та інші періодичні видання XIX – початку XX ст. до специфічної групи джерел. На думку дослідника, преса допомагає зануритися у вир проблем, які хвилювали тогочасне суспільство – від стану будинків, вулиць, ринків, транспорту до мистецьких проблем і культурного життя містян узагалі [15, 227].

Систему тогочасних суспільних цінностей певною мірою ілюструють рекламні оголошення, розміщені на сторінках газет. Реклами магазинів із переліком пропонованих товарів допомагають відтворити асортимент предметів ужитку (одягу, їжі, алкоголю, посуду, меблів, предметів розкоші), а також тенденції моди, найпоширеніші бренди, що асоціювалися у масовій свідомості з гарантованою якістю товару. Так, в журналі "Хуторянин" містилася низка оголошень про розширення асортименту елітних напоїв у "Ренському погребі "Португалія"". Колекція магазину поповнювалася винами, горілкою, коньяками, лікерами та шампанським російських та закордонних фірм [19, 118].

Аналіз цих матеріалів дає можливість уявити, які речі вважалися модними, сучасними, якісними, соціально престижними, або практичними, раціональними, недорогими. Можна виявити задекларований загальний ідеал споживача.

Невід'ємною складовою міського повсякденного життя є циркулювання різних чуток, які поширюються жителями та подекуди підігриваються пресою. Не став виключенням і розглядуваний нами період. Чуткою називають недостовірне інформаційне твердження, яке виникло у контексті невизначеності чи потенційної загрози, його функція – зрозуміти та подолати ризик. Пояснення є спробою зробити реальність зрозумілою, а чутки є колективним зусиллям такого пояснення. Чутки також можуть виконувати розважальну функцію. Кількість поширюваних чуток залежить від важливості предмета обговорення. Як синонім до поняття чутки часом вживають поняття плітки [1, 163-164].

Для появи та поширення чуток необхідні дві основні умови: тема погосок має бути важливою для читача, а правдиві факти – завішені завісою невизначеності. Значну роль у розповсюдженні неправдивих відомостей, які швидко перетворювалися на чутки, відіграла періодична преса та продавці газет [3, 98]. Останні нерідко "прикрашали" офіційні новини вільним, зрозумілим обивателям трактуванням для кращого продажу тієї чи іншої газети. Уявімо собі, що значна кількість городян, які не могли купити газету чи були неграмотними, оперували лише тією "прикрашеною" інформацією, що почули від продавця преси, рекламуючого свій товар.

Алкогольна тематика була і є однією з найбільш актуальних та популярних. Вона жваво обговорюється у засобах масової інформації, публіцистичній та спеціальній літературі. Пропонуються різноманітні засоби вирішення проблеми узалежнення від алкоголю профілактичного, медично-лікувального, репресивного характеру. У зв'язку з цим інтерес викликають історичні спроби боротьби з алкоголізмом, зокрема наприкінці XIX – на початку XX ст. Тема пияцтва залишається однією з найбільш складних та найменш досліджених у вітчизняній історії.

У галузі практичної боротьби з алкоголізмом на межі століть яскраво простежуються чотири основні суб'єкти: уряд; органи опіки про народну тверезість (державні організації, до яких на початку XX ст. почали приєднуватися громадські активісти); громадський рух за тверезість (представників прогресивної інтелігенції та товариств тверезості); церква (окремі діячі та церковно-приходські товариства тверезості) [16, 105-106].

Єдиною всеохоплюючою можливістю популяризації і просвітництва серед населення тверезого способу життя було залучення засобів масової комунікації. Питання алкоголізму та пияцтва жваво обговорювалися у загальній та спеціальній (педагогічній, юридичній, військовій) пресі. Наприкінці XIX ст. видавалося п'ять антиалкогольних журналів. Протягом 1901-1916 рр. виходило більше 35 різних назв видань на антиалкогольну тематику. Серед них були загальноімперські, наприклад, "Всеросійський вісник тверезості, й місцеві видання, зокрема одеська газета "Зелений змії". Деякі видавалися органами опіки, товариствами тверезості, у тому числі приходськими; редагувалися священиками (таких більшість); інші – науковцями, членами комісії з питань алкоголізму. Багато з них були самостійними виданнями, містили ілюстрований матеріал, мали свої додатки. Деякі з видань були додатками до інших журналів, газет загального характеру. Так, газета "Тверезий понеділок" була додатком до суспільно-літературного щотижневика "Світанок" [16, 108].

Офіційний друкований орган полтавського єпархіального управління – "Полтавськiе епархиальнiе ведомости" також містив оголошення про продаж "световых картин, раскрашенных от руки на стекле" моральної тематики. За резолюцією Преосвященнішого архієпископа Назарія, духовним наставникам, що боролися проти п'янства не селі, рекомендовано було використовувати, крім брошур, світлові картинки. Рекламована серія "Против пьянства" включала в себе такі промовисті тематичні картини "Что такое пьянство", "До чего доводит пьянство", "Стоны земли русской", "Без вина одно горе, а с вином старое одно, да новых два", "Водка до всего доведет", "С хмелем спознаться – с честью распрощаться", "Берегитесь водки", "Какие корни – такие плоды. К крестьянским матерям" тощо. Асортимент з даної тематики поповнювався світловими картинками за сюжетами відомих авторів. Так, на 8 картинках було зображено ілюстрації до твору Л.М. Толстого "Все качества от ней". Також для перегляду пастви допущені були і картини мирського змісту: "Тьма народная", "Сын бобыля. Где энергия, там и успех", "Ломоносов" – вони теж торкалися алкогольної теми. Рекомендація для перегляду цих серій картин була мотивована тим, що вони були взяті з життя людей, відданих п'янству, і виконані за спеціальним замовленням. У них йшлося про згубну звичку з усіма її жахливими наслідками. Кожна побутова сцена супроводжувалась докладним поясненням у спеціально складених книгах. Головною метою брошур та світлових картин була допомога одним позбавитися п'янства, інших – застерегти від нещастя [13, 2081-2082].

Наступною важливою проблемою, яка стояла перед суспільством у цей період, було "статеве питання", зокрема дискусії щодо статевого виховання. Надзвичайно цікаво прослідкувати причини і

наслідки "сексуальної революції" в російському суспільстві, висвітлені у засобах масової інформації, визначити місце "статевого питання" у повсякденному житті молоді.

На початку ХХ ст. так зване "статеве питання" стало одним з найважливіших у житті російського суспільства. Свідченням цього є низка статевих переписів студентства. Так, згідно з проведеною серед харківського студентства анкетною, 88 % юнаків уже мали статеві стосунки, до того ж більшість (67 %) почала жити статевим життям ще до вступу до вищої школи, тобто до 19 років. Втрата невинності відбувалася переважно у 17 років, а за два роки статеві стосунки набували регулярного характеру. Раннє статеве життя, невпорядковані стосунки із повіями, прислугою, модистками тощо призводили до появи таких венеричних захворювань, як трипер (47,2 % хворих), м'який шанкр (10,8 %), сифіліс (6,9 %). 64,1 % харківських студентів страждало на онанізм [18, 206].

На думку російського історика, професора А. Іванова, до невпорядкованих статевих контактів студентів штовхала їхня доступність. Адже в капіталістичному місті сформувалася розвинута "інфраструктура" сексуальних послуг: проституція у формі офіційно діючих будинків розпусти, багатотиражні низькопробні літературні та художні порнографічні видання, а також псевдонауково-популярні опуси на тему статевого життя [5, 285].

Газети постійно загострювали увагу на даній проблематиці, адже це були "пікантні новини", які цікавили багатьох обивателів. Факти студентських та учнівських самогубств журналісти пояснювали просто, мовляв, так роблять дівчата, що завагітніли внаслідок "вільного кохання". Періодичні видання початку ХХ ст. повідомляли про вчинені студентами зґвалтування гімназисток [4, 70]. Втім, на думку нідерландського дослідника О. Буле, такі відомості слід розглядати не більше як міф, витворений журналістами на тлі дійсного падіння моралі молоді після революції та популяризації еротичної і порнографічної літератури [9, 35].

Це лише деякі напрями, виокремлені нами для дослідження означеної теми. Бачимо, що використання такого специфічного виду джерела, як газети та інші періодичні видання дають можливість зануритися у події, що турбували суспільство наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Преса дає змогу досягнути систему тогочасних суспільних цінностей, прослідкувати, як формувався культурний простір різних соціальних груп. Узагальнення і аналіз тематики преси та засобів масової комунікації у зазначений період дає можливість визначити тенденції і побачити динаміку змін та появи нових тем, що дає змогу комплексно вивчати формування соціокультурного середовища Полтавської губернії.

Література

1. Винник О. Чутки під час російської окупації Львова 1914-1915 років / Оксана Винник // Вісник Львівського університету. Серія: Історія. Вип. 44. – 2009. – С. 163-176.
2. Высочайше утвержденное положение об издании Губернских Ведомостей // Полное Собрание Законов Российской Империи. – СПб., 1838. – Т. V. – Ч. 2. – № 4036. – С. 212-219.
3. Джумига Є. Ю. Чутки як ментальна складова повсякденного життя мешканців Одеси в період Першої світової війни (1914-1917 рр.) / Є.Ю. Джумига // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. XXXV. – С. 98-101.
4. Жбанков Д. Полаяя преступность / Д. Жбанков // Современный мир. – 1909. – № 7. – С. 54–91.
5. Иванов А. Е. Мир российского студенчества. Конец XIX – начало XX века. Очерки / Иванов А. Е. – М.: Новый хронограф, 2010. – 360 с.
6. Іванюк О. Л. "Полтавские губернские ведомости" про підготовку до проведення загальноросійського перепису населення 1897 р. / О. Л. Іванюк // Сумська Старовина. – № 40. – 2013. – С. 43-48.
7. Колесник О. В. Полтавские епархиальные ведомости Колесник О. В., Мокляк В. О. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://history-poltava.org.ua/?p=6031>.
8. Крот В. О. Інформаційне життя Полтавської губернії в ХІХ на початку ХХ століть / Крот В. О., Савінцев М. М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/krot-v-o-savintsev-m-m-informaiyne-zhittya-poltavskoyi>.
9. Кругляк М.Е. "Питання статі" у житті студентства підросійської України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / М.Е. Кругляк // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – Вип. XXXIII. – С. 32-37.
10. Кузнякава Т. В. Генеза періодичної друкованої преси в Україні / Т. В. Кузнякава // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 2. – С.235-241.
11. Опанашук П. Преса як фактор повсякденного життя населення Волині на початку ХХ ст. / Петро Опанашук // Наукові записки з української історії. Зб. наукових статей.– Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 29. – С. 142-146.
12. Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838-1917 рр.): список / укл. Н. Сидоренко, О. Сидоренко, О. Школьна. – К.: Дослідницький центр української преси, 1996. – 126 с.
13. Полтавские епархиальные ведомости. – 1912. – С. 2081-2083.
14. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / [ред. А.В. Кудрицький]. – К.: УЕ, 1992. – 1024 с.
15. Реент О.П. Історія України ХІХ – початку ХХ ст.: методологічний зріз і тематичні напрями наукового пошуку / О.П. Реент // Український історичний журнал. – 2007. – Вип. 6. – С. 218-232.
16. Стремецька В.О. Практика боротьби з алкоголізмом у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. / Вікторія Олександрівна Стремецька // Наукові праці. Історичні науки: науково-методичний журнал. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2009. – Т. 94. Вип. 81. – С. 105-110.
17. Теремко С. Соціологія / Теремко С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/138/3922.html>.
18. Фавр В. В. К вопросу о половых сношениях, о венерических болезнях и онанизме учащейся молодежи / В. В. Фавр //Русский журнал кожных и венерических болезней. – 1910. – Т. XIX. – С. 197–215.
19. Хуторянин. – 1910. – С. 112-115.

References

1. Vynnyk O. Chutky pid chas rosiiskoi okupatsii Lvova 1914-1915 rokiv / Oksana Vynnyk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Istorii. Vyp. 44. – 2009. – S. 163-176.
2. Vysochayshe utverzhdennoe polozhenie ob izdaniі Gubernskikh Vedomostey // Polnoe Sobranie Zakonov Rossiyskoy Imperii. – SPb., 1838. – T. V. – Ch. 2. – № 4036. – С. 212-219.
3. Dzhumyha Ye. Yu. Chutky yak mentalna skladova povsiakdennoho zhyttia meshkantsiv Odesy v period Pershoi svitovoi viiny (1914-1917 rr.) / Ye.Yu. Dzhumyha // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – Zaporizhzhia: ZNU, 2013. – Vyp. XXXV. – S. 98-101.
4. Zhbankov D. Polovaya prestupnost' / D. Zhbankov // Sovremennyy mir. – 1909. – № 7. – S. 54–91.
5. Ivanov A. E. Mir rossiyskogo studenchestva. Konets KhKh – nachalo KhKh veka. Ocherki / Ivanov A. E. – M. : Novyy khronograf, 2010. – 360 s.
6. Ivaniuk O. L. "Poltavskye hubernskye vedomosti" pro pidhotovku do provedennia zahalnorosiiskoho perepysu naselennia 1897 r. / O. L. Ivaniuk // Sumska Starovyna. – № 40. – 2013. – S. 43-48.
7. Kolesnik O. V. Poltavskie eparkhial'nye vedomosti Kolesnik O. V., Moklyak V. O. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://history-poltava.org.ua/?p=6031>.
8. Krot V. O. Informatsiine zhyttia Poltavskoi hubernii v XIX na pochatku XX stolit /Krot V. O., Savintsev M. M. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/krot-v-o-savintsev-m-m-informaiyne-zhyttia-poltavskoyi>.
9. Kruhliak M.E. "Pytannia stati" u zhytti studentstva pidrosiiskoi Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok XX st.) / M.E. Kruhliak // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – Zaporizhzhia: ZNU, 2012. – Vyp. XXXIII. – S. 32-37.
10. Kuzniakova T. V. Heneza periodychnoi drukovanoi presy v Ukraini / T. V. Kuzniakova // Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia. – 2011. – № 2. – S.235-241.
11. Opanashchuk P. Presa yak faktor povsiakdennoho zhyttia naselennia Volyni na pochatku XX st. / Petro Opanashchuk // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii. Zb. naukovykh statei.– Pereiaslav-Khmelnitskyi, 2012. – Vyp. 29. – S. 142-146.
12. Periodychni vydannia Poltavy ta Poltavskoi hubernii (1838-1917 rr.): spysok / ukl. N. Sydorenko, O. Sydorenko, O. Shkolna. – K. : Doslidnytskyi tsentr ukrainskoi presy, 1996. – 126 s.
13. Poltavskie eparkhial'nye vedomosti. – 1912. – S. 2081-2083.
14. Poltavshchyna: Entsyklopedychnyi dovidnyk / [red. A.V. Kudrytskyi]. – K.: UE, 1992. – 1024 s.
15. Reient O.P. Istoriiia Ukrainy XIX – pochatku XX st.: metodolohichni zriz i tematychni napriamy naukovooho poshuku / O.P. Reient // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 2007. – Vyp. 6. – S. 218-232.
16. Stremetska V.O. Praktyka borotby z alkoholizmom u kintsi XIX – na pochatku XX st. / Viktoriia Oleksandrivna Stremetska // Naukovi pratsi. Istorychni nauky: naukovo-metodychnyi zhurnal. – Mykolaiv : Vydavnytstvo MDHU im. Petra Mohyly, 2009. – T. 94. Vyp. 81. – S. 105-110.
17. Teremko S. Sotsiolohiia /Teremko S. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://readbookz.com/book/138/3922.html>.
18. Favr V. V. K voprosu o polovykh snosheniyakh, o venericheskikh boleznyakh i onanizme uchashcheyasya molodezhi / V. V. Favr //Russkiy zhurnal kozhnykh i venericheskikh bolezney. – 1910. – T. KhKh. – S. 197–215.
19. Khutoryanin. – 1910. – S. 112-115.

Шульченко М. В.**Роль прессы в формировании социокультурной среды Полтавской губернии: вторая половина XIX – начало XX века (к постановке вопроса)**

В статье автор определяет актуальные направления исследования формирования социокультурной среды Полтавской губернии второй половины XIX – начала XX века, в частности освещает роль периодических изданий в этом процессе.

Ключевые слова: Полтавская губерния, социокультурная среда, антикультура, пресса, периодическое издание, реклама, слухи.

Shulchenko M.**Role of the media in the formation of sociocultural environment in Poltava governorate in the second half of the 19th – at the beginning of the 20th century (to the statement of purpose)**

At this article the author defines many actual directions of the investigation in reference to formation of the socio-cultural environment of Poltava province during the second half of the 19th and the beginning of the 20th century. The author stresses about the role of periodicals at this process.

At the end of the 19th – in the early 20th century the media (newspapers) along with other means of mass communication – mail and telegraph – were the major carriers and holders of information that shaped man's worldview. Technological advance allowed the use of existing means, not only for communication between a large number of people, but also for state propaganda, dissemination of the official information from the authorities, formation of public understanding of events, developments, people and things, that most ordinary people could never see in person.

The specific nature of the press lies in its synthetic and complex character, which preserves many forms of information. The practice of publication of the official materials sanctioned by the state (laws, regulations, programs, etc.) and the efficiency of supplying information about the events transformed this mean of the media into a kind of treasury sources of the era.

Each cultural environment has fixed number of elements that characterize it as an object of research. At the level of society it is a cultural macroenvironment that consists of the settlements (cities, towns, villages) with their unique infrastructure and means of the mass media. Human elements of the cultural environment constitute classes, ethnic, demographic and professional groups. All of them are combined by common cultural conditions of city or village, by common participation in cultural activity [17]. The research of the culture of society would be incomplete if do not pay attention to the elements of counter-culture (alcoholism, drug addiction, prostitution, suicide, etc.).

The purpose of this survey is to determine the actual directions of the research of sociocultural environment using periodical press of Poltava governorate of the second half of the 19th – the beginning of the 20th century as a source of the research.

Poltava periodical publications date back to the 27th of October, 1830 with the approval of the regulation on publication of the state printed authorities in governorate towns [2, 213]. "Poltavskie gubernskie vedomosti", "Poltavskie eparhialnye vedomosti", "Zemskyi obzor", agricultural weekly paper "Hutoryanyn" were published in Poltava prior to the revolutionary events in 1917. The revolutionary events of 1905–1907 contributed to the development of the national and governorate political press. The main platform of the Social Democrats was daily paper "Kolokol". There were Ukrainian language newspapers – "Hliborob" and "Rodnoi kraj" [8].

According to researcher O. Reienta, the media helps to plunge into the whirligig of problems that troubled society of that time – from the state of the buildings, streets, markets, transport to the artistic problems and cultural life of townspeople in general [15, 227]. The system of the social values of that time was to some extent illustrated by the advertisements placed in newspapers. Store advertising with a list of offered goods helps to recreate the range of items of daily use that were associated in the public consciousness with guaranteed quality of goods. Also the circulation of different rumours, that was spread by residents and sometimes stretched by the press, was an integral part of urban everyday life. The latter often "embellished" the official news with free, clear interpretation for townspeople for better sales of any given newspaper. The period, that we are considering, was no exception.

Alcohol has always been and remains one of the most relevant and popular subject. It was vividly discussed in the media, professional and journalistic literature. There were proposed different means to solve the problem of alcohol addiction of preventive, medical, repressive character.

The only comprehensive opportunity of promotion and education of sober lifestyle among the population was to attract the means of the mass media. The issue of alcoholism and excessive drinking was lively discussed in general and special (educational, legal, military) press. Another important issue faced by society in this period was "sexual one" and discussions on ways of sex education. As a result, it is extremely interesting to trace the causes and consequences of "sexual revolution" in the Russian society that were covered in the media and to determine the place of "sexual issue" in the everyday life of young people.

These are only a few lines singled out by us for research of the specified topic. We can see that the use of a specific type of sources, such as newspapers and periodicals press, provides an opportunity to get into the thick of things that troubled society in the late 19th – at the beginning of the 20th century. The press allows understanding the system of the social values of that time, tracing the way of formation of cultural space of different social groups. Synthesis and analysis of the topic of the press and the mass media in the stated period makes it possible to identify trends and to see the dynamics of changes and the emergence of new themes, which gives an opportunity to study the formation of sociocultural environment of the Poltava governorate in complex.

Key words: Poltava province, socio-cultural environment, anticulture, press, periodical, advertising, rumours.

УДК 792.82:930.85

Щербак Євгенія Вікторівна
аспірантка

ЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті автором розглядається значення та місце художнього образу в мистецтві, зокрема хореографічному. Досліджено вплив та взаємозв'язок основних культурних тенденцій на зміну образів у мистецьких творах різних часів.

Ключові слова: художній образ, мистецтво, балетна вистава, хореографічне мистецтво, тенденції розвитку.

На сьогодні у вітчизняній спеціальній літературі естетичні питання хореографії вивчені недостатньо. Сучасний період відзначається увагою дослідників до проблеми художнього образу взагалі та художнього образу в мистецтві й культурі ХХ століття зокрема (Н. Лазеров, І. Нікітіна, В.Куглік, І. Стаф, О. Михайлов, О. Якімович та ін.). Відбувається це тому, що за давньою традицією хореографічне мистецтво незаслужено вважається вузьким, суто специфічним, відокремленим від широкого кола світоглядних проблем, що стоять перед естетичною наукою. Водночас багата й різноманітна практика балетного мистецтва, за умови невідпадання зі сфери нашої естетики, могла б мати для неї велике значення. Балетне мистецтво пов'язане з новаторськими пошуками художнього освоєння об'єктивної реальності, його насувні проблеми входять у загальне русло проблем естетики. Крім того, хореографія як частина мистецтва і культури несе в собі відбиток основних елементів розвитку світової цивілізації. Будучи мистецтвом справді інтернаціональним, танець переноситься з країни в країну, постійно збагачуючись і розвиваючись. Кращі твори класиків хореографії Доберваля, Перро, Петіпа, Іванова, Фокіна продовжують жити, на багато десятиліть, а іноді й на ціле століття переживаючи своїх геніальних творців. Українське хореографічне мистецтво, звертаючись до вершин хореографічної думки минулого, відбирає для себе все найкраще, здатне до розвитку, до вдосконалення художніх можливостей танцювальної мови. Сьогодні балетне мистецтво, як ніколи, переживає період бурхливого зростання, сміливо оновлює свою образну систему, образно-емоційний зміст, органічно здатне до танцювально-пластичного висловлення передових ідей сучасності. Тому вивчення значення образу, його розвиток для мистецтва є актуальним на сьогодні. Розвиток мистецтва як елемента духовної культури зумовлюється як загальними закономірностями буття людини й людства, так і естетично-художніми закономірностями, естетично-художніми поглядами, ідеалами й традиціями [2].